

Inhoud

- 2 **Van de voorzitter**
Jo Appelo-Slurink
- 4 **Verenigingsnieuws**
- 8 **Rail away naar de Zuiderzee: de tram in Vollenhove**
Harrie Scholtmeijer
- 17 **Wat gebeurde er in 1938 "An de Sluus"**
- 18 **Middenposter**
- 20 **Terugblik op Zwartsluis** (deel 2)
Theo de Boer
- 27 **Het Vischje**
Geke Mateboer
- 33 **Het ABC van Zwartsluis**
- 35 **Wist u dat we.....**

Zwartsluis gebied van Gemeente ds. 29 Janij.

Van de Voorzitter

En zo loopt het jaar 2014 al weer ten einde. We kijken als bestuur met tevredenheid terug op het jaar 2014, waarin veel gebeurd en gedaan is. Even een terugblik. We hebben afscheid genomen van Jaap Smit en Harm Pluim mogen begroeten als nieuwe secretaris en redacteur van de Sluziger Kroniek. We hebben ledenbijeenkomsten en inbrengeochtenden gehouden. Er zijn veel documenten en foto's gescand en digitaal gemaakt, zodat we ze op onze nieuwe website kunnen publiceren, die in oktober j.l. de lucht is in gegaan. Een prachtige website, gepresenteerd door Hans Winter op onze laatste gehouden ledenbijeenkomst.

Diezelfde avond heeft Henk Last uit Genemuiden ons een overzicht gepresenteerd over de geschiedenis van het tapijt in Genemuiden: van biezenmat tot kunstgras. Reeds rond 1200 was men al op de hoogte van wat je met een bies kon doen. Biezen groeien in brak water en worden 10 cm boven de wortel afgesneden. Vervolgens moeten ze gedroogd worden en dan tot mat verwerkt. Met de terugdringing van het brakke water verdwijnt de biezencultuur en wordt de cocosmat geïntroduceerd. Sisal uit de agaveplant uit Mexico. Wanneer sisal zijn tijd een beetje heeft gehad, komt het kunstgras en het nylontapijt met foam-ondergrond. Tenslotte kregen we een film te zien uit de jaren dertig. Het toont onze ploeterende voorouders in brak, stinkend water, hun schrale loontje verdienend met het snijden van biezen. Dat het vroeger zoveel beter was, werd met dit filmpje duidelijk geloochenstraft.

In januari heeft dhr. George Snijder uit Meppel ons verteld over de historie van de binnenvaart in het algemeen en tijdens de jaarvergadering heeft dhr. Johan Veenstra uit Nijeholtpade ons vermaakt met anekdotes en verhalen in dialect uit eigen werk. Beide avonden waren zeer geslaagd.

Het programma voor het komende half jaar is rond en het beloven weer mooie avonden te worden.

De data van ledenbijeenkomsten, inbrengeochtenden enz. kunt u lezen bij het Verenigingsnieuws.

Volgend jaar wordt een bijzonder jaar voor onze vereniging. We hopen aan het eind van dat jaar ons 25-jarig jubileum te vieren. In de volgende Sluziger Kroniek kunt u hier meer over lezen.

Het wordt misschien een beetje afgezaagd, maar we zijn nog steeds op zoek naar nieuwe bestuursleden en of mensen die ons met bepaalde activiteiten willen helpen en ondersteunen. Beste mensen denk er eens over na of u iets voor ons kunt betekenen. We hebben de laatste paar jaar veel werk verzet. Het zou jammer zijn dat het nu stil komt te staan of achteruit gaat. Wij hebben uw hulp echt nodig.

Tenslotte

Het december nummer van 2014 ligt voor u met mooie en interessante verhalen. Bestuur en redactie wensen u veel leesplezier toe.

Verder wensen wij u allen goede en gezellige kerstdagen, een prettige jaarwisseling en veel gezondheid en voorspoed voor het nieuwe jaar 2015. Graag tot ziens op de ledenvergadering van 21 januari 2015.

*Met vriendelijke groet,
Jo Appelo-Slurink*

Verenigingsnieuws

Ledenbijeenkomsten

Alle bijeenkomsten worden gehouden in bezoekerscentrum Sluispoort, Handelskade 25 te Zwartsluis. De koffie staat vanaf 19.30 uur klaar.

Voor het seizoen 2015 zijn de volgende ledenbijeenkomsten gepland:

De Historische Vereniging heeft Harrie Scholtmeijer bereid gevonden om op **21 januari 2015** een lezing te houden over de stoomtram-verbinding tussen Zwolle en Blokzijl.

Harrie Scholtmeijer schreef in 1987 het boek *Namen in de Noordoostpolder* waarna er nog 150 publicaties (boeken, artikelen) volgden o.a. *Het Nederlands van de IJsselmeerpolders* en het woordenboek van de Overijsselse Dialecten. Sedert 2008 is hij voorzitter van de Vrienden van Schokland.

Het wordt een bijzondere avond die veel verhaalt over deze tramverbinding. Ook het CHC Vollenhove en de Historische Vereniging Hasselt (expositie) hebben uitvoerig stil gestaan bij deze tramverbinding welke nu 100 jaar geleden, om precies te zijn 26 maart 1914 begonnen is dat de eerste tram ging rijden, maar door tegenvallende resultaten in 1934 al weer is beëindigd. Toch was de tram populair bij de boeren, vooral om op vrijdags naar de veemarkt in Zwolle te gaan.

Gelukkig is er veel foto-materiaal en zijn verhalen beschikbaar gebleven zodat we ons nu een goed beeld kunnen vormen waar onze voorvaders mee bezig waren.

Door de N.V. Spoorweg-Maatschappij "Zwolle-Blokzijl" is dus goedbeschouwd (na een ruime voorbereiding) voor een periode van 20 jaar het benodigde personeel aangenomen, locomotieven en trams aangeschaft, stations/perrons gebouwd en een spoor aangelegd welke diverse waterwegen letterlijk moest overbruggen incl. alle overige hindernissen die genomen moesten worden. (zie foto van de

tram ter plaatse van de Kolksluis in Zwartsluis). Het is dus niet alleen van deze tijd dat projecten (zoals o.a. De Betuwelijn) opgestart worden welke een financieel debacle opleveren, en korte tijd erna als mislukt te boek gaan. De Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokzijl ging, in de geest van de tijd over op een autobusbedrijf. Eind jaren dertig werd aan dit autobusbedrijf de naam N.V. Vervoermaatschappij "De Noord-Westhoek" gegeven. Dit autobusbedrijf bestaat nog steeds maar heeft inmiddels wel veel naamswijzigingen ondergaan en kennen we nu als Connexxion.

Op woensdag 15 april 2015 komt Jan Wester van het CHC Vollenhove een lezing houden over de Durgerdammer Vissers. We zullen u in het aprilnummer hierover nader informeren.

We hebben ook voor het najaar 2015 weer een bijzondere lezing gepland. We houden u tijdig op de hoogte over het onderwerp en verdere ontwikkelingen.

Overig nieuws:

Jan Kootstra gaat de redactie van de Sluziger Kroniek versterken. Hij zal zich hoofdzakelijk bezig gaan houden met het redigeren van de concept-artikelen.

Wij blijven als vereniging bij de tijd

De nieuwe (volgens ons) schitterende en sfeervolle website www.historie-zwartsluis.nl van onze vereniging is per 22 oktober j.l. "in de lucht" gegaan, en is tijdens het schrijven van dit vereniging nieuws al ca. 1500 keer bekeken.

Er is nu ook via deze site een unieke blik op Zwartsluis in vroegere tijden.

Hoe zag bijvoorbeeld het centrum van Zwartsluis er omstreeks 1900 uit? En hoe vierden we in Zwartsluis Koninginnedag door de jaren heen? Het omvangrijke archief van onze Historische Vereniging Zwartsluis is de basis geweest van de website en biedt ons een unieke blik in de historie van Zwartsluis.

Realisatie van de website

We zijn er achter gekomen dat het "bouwen van een website" een proces is dat niet van vandaag op morgen tot stand kan worden gebracht maar veel wikken en wegen over van alles en nog wat met zich meebrengt. We zijn er dan ook in totaal bijna 1,5 jaar mee bezig geweest. Tevens moest de website de mogelijkheid bieden om er in de nabije toekomst periodiek wijzigingen en aanvullingen op aan te kunnen brengen. Ook zullen binnenkort nog nieuwe thema's toegevoegd worden. Met andere woorden, deze site is geen statisch geheel maar moet, ondanks dat we het meest bezig

zijn met het verleden, juist heel dynamisch zijn. We hopen u dat te bewijzen. Met al deze nieuwe ontwikkelingen blijft het voor ons ook leerzaam, spannend en een geweldige vrijetijdsbesteding.

Hans Winter van het Sluziger marketing- & communicatiebureau Active Creations heeft ons met het bouwen ter zijde gestaan en zoals de bedrijfsnaam al aangeeft hebben hij en z'n team Actief en Creatief meegedacht in het totale proces en hebben zij de vormgeving geheel verzorgd.

Active Creations heeft de afgelopen maanden ook intensief gewerkt aan de realisatie van het online geschiedenisboek van Zwartsluis. Vooral het vullen van het omvangrijke fotoalbum is een gigantisch compliment waard voor onze archivaris. Op de website www.historiezwartsluis.nl kunt u ook over het ontstaan van Zwartsluis lezen, krijgt u informatie over hoe de vereniging werkt en heeft u ook de mogelijkheid om uw eigen materiaal in te sturen.

Stel zelf uw fotoalbum samen

Het hoogtepunt van de website vormt de mogelijkheid om uw eigen foto-album samen te stellen. Kies uw favoriete straten of momenten en het foto-album zoekt in het archief naar uw wensen. Op dit moment bevat de site bijna duizend foto's. Bovendien zijn er plannen om in te spelen op de actualiteit en wordt in 'tijden veranderen' op unieke wijze een oude en nieuwe foto aan elkaar gekoppeld. Absoluut een bezoekje aan onze site waard voor jong en oud!

Inbrengochtenden

De inbrengochtenden blijven gestaag bijzonder interessante aanvullingen voor ons historisch archief opleveren waaraan onze leden veel plezier kunnen beleven. We zullen hier dan ook vanzelfsprekend mee door gaan.

De inbrengochtenden voor de komende tijd staan gepland op 11 april 2015 en 10 oktober 2015 van 10.00-12.00 uur in "Sluuspoort" U kunt ook oude foto's en documenten "nalaten" via de vertegenwoordigers van de vereniging (zie achterblad). Foto's en documenten kunnen ter plaatse worden gescand.

De laatste tijd zijn tijdens de inbrengmomenten ontvangen:

"Werkboeken" van Jan Smit (1837-1884)

Door de opvolgers van Jan Smit in de smederij zijn een tweetal "werkboeken", gedurende de jaren 1877 tot 1897, bewaard gebleven. Daarin werden vastgelegd de verrichtte werkzaamheden en leveringen voor klanten. Per klant werd omschreven de voor een periode de te verrekenen gelden voor werkzaamheden. Hoe de klandizie was van de smederij aan de Nieuwesluis kan nagegaan worden

door een aantal namen die in de boeken genoemd worden. Bekende Zwartsluizer klanten waren: Blomberg, Huisman, Schuring, Appelo/Apperlo, Pol, Pot, ter Wee, Zeilemaker, Broek, Horzelenberg, Van Dijk, Bosman, De Wilde, Van Veen, Grevelink en vele anderen.

Onder klanten bevinden zich vele schippers(-families). Uit de "werkboeken" blijkt dat Jan Smit kennelijk vaak werk vond in de scheepvaart. Zo werd er voor opdrachtgevers als Prins en Van Veen enkele keren gewerkt aan de bouw van een nieuwe praam. Deze scheepswerven bevonden zich toentertijd aan De Nieuwesluis. Meer over de smeden-familie Smit in een artikel van Jaap Smit, Sluziger Kroniek van december 2000.

Taalbrochures van Albert Tulp

Van Albert Tulp (Dordrecht) hebben we een voorraad gebundelde woordenboeken (uitgave 1997-2000) ontvangen van het Sluziger dialect. Het betreft meerdere boeken: Spellingwoordenboek, grammatica en werkwoorden van het dialect van Zwartsluis. In vorige uitgaves (SK 45 en 47) is hier uitgebreid aandacht aan gegeven, o.a. in een artikel van Albert Tulp zelf.

Foto's en documenten van Engel Weijs

Engel Weijs, oud-Sluziger en woonachtig in Dalfsen, heeft aan ons een hoeveelheid documenten overhandigd betrekking hebbend over de visserij van Zwartsluis.

Verder:

- M. Vinke, H. Buismanlaan:* diverse kleine artikelen (borstrok, hoedendoos, mandje van kaarsenvet).
- A. Keuter-Bieze, Zegge:* bronzen opschriftplaat van het voormalig laagwaterreservoir Zwartsluis.
- H. Lassche, Beatrixstraat:* enkele foto's (digitaal)
- A. Iedema:* foto's, Ansichtkaarten.
- A. v.d. Wetering, Westerbork:* familiefoto's.

Herhaalde oproep van de redactie aan onze (toekomstige) leden.

We mogen aannemen dat er onder onze leden vele zijn die herinneringen aan het verleden hebben die ook voor andere (oud-)Sluzigers interessant zijn. Herinneringen aan bepaalde gebeurtenissen bijvoorbeeld, of het al of niet met weemoed terugdenken aan een geliefd plekje in of bij Zwartsluis. Als redactie willen we graag vastleggingen van zulke herinneringen, ook al zijn ze maar kort, in ons blad opnemen. Vraagt u zich eens af of u daarmee uw medeleden een genoeg zou kunnen doen? Wij hopen op uw reacties!

Rail away naar de Zuiderzee: de tram in Vollenhove

Honderd jaar geleden, om precies te zijn op 26 maart 1914, arriveerde de eerste tram te Vollenhove. Die tram reed tussen Zwolle en Blokzijl, en tien jaar daarvoor, op 13 september 1904, was de N.V. Spoorweg-Maatschappij 'Zwolle-Blokzijl' opgericht. Twintig jaar ná die eerste tram, op 31 augustus 1934, reed ook alweer de laatste tram. Alleen het voormalige stationsgebouw aan de Voorpoort herinnert sindsdien aan de tijd dat Vollenhove niet alleen een stad aan het water, maar ook een stad aan het spoor was.

Voorgeschiedenis

De voorgeschiedenis van de tram begint overigens al in de negentiende eeuw. In de jaren zestig van die eeuw legde de Nederlandsche Centraal Spoorweg Maatschappij (N.C.S.) een spoorverbinding aan van Utrecht naar Zwolle. In 1861 werd begonnen met de bouw, in 1863 werd Hattemerbroek bereikt, en een jaar later, na de voltooiing van de brug over de IJssel, kreeg ook de Overijsselse hoofdstad zijn spooransluiting; nu dus honderdvijftig jaar geleden. Weer een

jaar later, in 1865, reed ook de eerste trein naar Kampen, over het nog altijd bestaande 'Kamper lijntje', waarvoor Kampen de N.C.S. overigens wel flink had moeten betalen¹. Pas daarna werd de verbinding van Zwolle naar het noorden aangelegd, niet door de N.C.S., maar door de Staat. Met de staatsaanleg van het spoor hoopte Thorbecke, nota bene een liberaal, de stagnerende ontwikkeling van de spoorwegen in Nederland te stimuleren. Even heeft het er naar uitgezien dat de verbinding van Zwolle naar het noorden via Hasselt en Zwartsluis zou lopen, maar uiteindelijk werd, door diezelfde Thorbecke in zijn functie van minister van Binnenlandse Zaken, gekozen voor het hogere, drogere en dus veiliger tracé over Lichtmis en Staphorst. Het gebied ten westen van deze lijn, en ten noorden van het Kamper lijntje, bleef verstoken van een spooransluiting, wat door de inwoners van het gebied als een gemis werd beschouwd.

Drie notabele inwoners, G. baron Sloet van Marxveld uit Vollenhove, B. Loos uit Blokzijl en E. van Beusekom uit Zwartsluis, richtten in 1880 een comité op dat voor hun plaatsen een spoorverbinding zou moeten bewerkstelligen. Bij die spoorverbinding dacht men niet aan een trein, maar aan een vervoermiddel dat een jaar eerder in ons land was geïntroduceerd: de (stoom)tram. Men probeerde de gemeentes in het gebied te interesseren, waarbij ook gemeentes in Friesland aangeschreven werden. Aanvankelijk was het zelfs de bedoeling de lijn door te trekken naar Stavoren, waarbij er in die plaats weer aansluiting op het landelijke spoorwegnet zou zijn. Later werd Lemmer het beoogde eindstation, en toen ook uit die plaats de reactie lauw bleef, besloot men de lijn niet verder te laten lopen dan Blokzijl. Ten noorden van deze plaats woonden te weinig mensen om de lijn rendabel te maken.

De lijn zou dus Zwolle met Blokzijl verbinden, en onderweg Hasselt, Zwartsluis, en Vollenhove aandoen. Al deze gemeentes waren vertegenwoordigd in een nieuw comité dat in 1897 opgericht werd. Genemuiden bleef buiten het comité, omdat het weinig voordeel zag in de tram die aan de overzijde van het Zwarte Water zou blijven. Sint-Jansklooster wilde wel 10.000 gulden aan

¹ De gemeente Kampen verbond aan de subsidie de voorwaarde dat elke trein die vanaf de Veluwe kwam, door moest rijden naar Kampen. De spoorverbindingen op het station in Zwolle zijn nog altijd zoals ze destijds ook waren, zodat we ons voor kunnen stellen hoe dat ging: een trein die op het station aankwam, moest het station aan dezelfde (west)zijde verlaten. In de tijd van de stoomtrein betekende dat, dat de locomotief moest afkoppelen, en dat dezelfde of een andere locomotief aan de andere zijde moest aankoppelen: een grote operatie voor een betrekkelijk kleine restafstand en gering reizigersaanbod. Het heeft de N.C.S. nog heel wat moeite gekost om, na vele jaren, onder die bepaling uit te komen.

de tramlijn bijdragen, op voorwaarde dat de tram ook deze plaats zou aandoen. Anders bleef de bijdrage beperkt tot 3000 gulden. Maar met de extra bijdrage waren de kosten van de omweg er niet uit, en het comité verwachtte uit die plaats ook te weinig passagiers om de omweg rendabel te maken. Bovendien zou de omweg over Sint-Jansklooster betekenen, dat de tram niet langs De Oldenhof zou komen. En daar woonde de initiatiefnemer van het project, baron Sloet van Marxveld, die inmiddels ook voorzitter was van het intergemeentelijke tramcomité ².

Oprichting en exploitatie

Toen enkele jaren later de financiering van de lijn rond leek te zijn, kon de N.V. Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokszijl op 13 september 1904 te Zwartsluis opgericht worden. Dat het daarna nog tien jaar zou duren voor de tram daadwerkelijk ging rijden, had alles te maken met het vinden van een geschikte exploitant. Het lijntje van 33,2 kilometer werd te klein geacht voor een zelfstandige exploitatie, en er werd gezocht naar een bedrijf waaraan men de exploitatie kon uitbesteden. Uiteindelijk werd dat de N.C.S., die ook de spoorlijn Zwolle-Kampen exploiteerde.

Het beginpunt van de tramlijn kwam ook aan de spoorlijn Zwolle-Kampen te liggen. Het had voor de hand gelegen de lijn te laten beginnen op het spoorwegstation, en de Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokszijl opteerde daar ook voor, maar van de maatschappij tot Exploitatie van de Staatsspoorwegen (S.S.), die het station exploiteerde ³, kwamen bezwaren: de tram zou dan enkele goederensporen van de S.S. moeten kruisen. Dat had opgelost kunnen worden door een extra brug over de toen nog niet gedempte Willemsvaart te bouwen, maar daar protesteerde Rijkswaterstaat weer tegen. Het eindigde ermee dat de tram in Zwolle voorlopig niet verder reed dan de Veerallee, en reizigers die naar het spoorwegstation wilden, moesten het laatste stuk maar lopen, of op andere wijze zien te overbruggen. Omdat de N.C.S., die de tramlijn exploiteerde, ook eigenaar was van de lijn naar Kampen, en deze lijn langs Veerallee ging, lag het voor de hand dat daar een overstapmogelijkheid kwam. Maar pas in 1927, toen het gebied rond Veerallee bebouwd raakte, stopten de treinen naar en van Kampen ook daar, en konden de tramreizigers met de trein van en naar het station reizen.

Op 11 maart 1914 was het dan eindelijk zo ver dat de tram uit Zwolle kon gaan rijden – tot aan Zwartsluis. Voor Vollenhove en Blokszijl viel het feest in het water, letterlijk, want door hevige regenval was het spoor vlak voor de ingebruikname gaan verzakken. Dat was misschien symbolisch voor de moeilijkheden die de aanleg en exploitatie van een tramverbinding in dit drassige gebied met zich

meebracht. Wat het probleem verergerde, was dat de locomotieven te zwaar waren. Dat zal wellicht te maken hebben met het feit dat de exploiterende maatschappij, de N.C.S., een spoorwegmaatschappij en geen trambedrijf was.

Tussen De Krieger en Blokszijl

Twee weken later, op 26 maart, arriveerde de trein dan ook in Vollenhove, en dat zou ze voortaan dagelijks blijven doen. De eerste trein van elke dag kwam trouwens niet uit Zwolle, maar uit Zwartsluis, waar het depôt van de Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokszijl gevestigd was (op het terrein waar later de remise van de N.W.H. was). Die tram arriveerde al vóór zes uur in Vollenhove, en dat gold ook voor de tram in tegenovergestelde richting, die vóór vijf uur al uit Blokszijl vertrokken was. De eerste tram die uit Zwolle vertrok, verliet Veerallee om 6.25 u., was om 8.07 u. in Vollenhove, en bereikte eindpunt Blokszijl na goed twee uur, om 8.30. Een echte hardloper was de tram niet, en dat werd mede veroorzaakt door de vele haltes. Naast de stations waar de tram volgens dienstregeling stopte, waren er ook haltes waar deze op verzoek stopte. In het café bij De Krieger was jaren na opheffing van de tramlijn nog de vlag aanwezig waarmee de tram het teken kreeg om te stoppen omdat er passagiers waren. De vlag was vaak gebruikt: halte de Krieger was vrij belangrijk, want daar stapten de reizigers uit Sint-Jansklooster in. Tussen De Krieger en Vollenhove lag om de kilometer wel een halte: Kadoelen, De Oldenhof, Zuurbek en Schaarweg. Met uitzondering van De Oldenhof waren dit alle haltes die uitsluitend voor personen bestemd waren. De Oldenhof bezat ook een goederen los- en laadplaats, en bovendien konden trams uit tegenovergestelde richting elkaar hier passeren. Onwillekeurig vraagt men zich af waarom juist De Oldenhof zo'n belangrijke halte werd. Misschien was dat te danken aan de initiator van de tramlijn, baron Sloet van Marxveld, die op de havezate De Oldenhof woonde. Zelf had de baron de tram niet in werking gezien: drie jaar voor de eerste tram reed, was hij op 25 februari 1911 overleden.

² Zonder Sloet van Marxveld was de tram er waarschijnlijk ook niet gekomen. Destijds zag men dat ook in, en men wilde dat laten uitkomen door de vernoeming van de locomotieven. Net als bij de modernste intercitylocomotieven van de N.S. zouden die de namen krijgen van de plaatsen die ze verbonden, dus 'Blokszijl', etc. Alleen een locomotief 'Vollenhove' zou er niet komen; in plaats daarvan zou die 'Sloet van Marxveld' gaan heten. Uiteindelijk is de hele vernoeming niet doorgedaan, en van een ander ereteken voor de baron is het ook nooit gekomen.

³ Toen de S.S. in 1868 een station bouwde voor haar lijn naar het noorden (het huidige station Zwolle), trok de N.C.S. haar lijnen door naar dit station en hief haar eigen halte, aan de oostzijde van de Willemsvaart (dus min of meer tegenover halte Veerallee), op.

Tussen halte Schaarweg en het station van Vollenhove had het spoor sinds 1916 nog een aftakking naar de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek 'De Eendracht'. Tussen Vollenhove en Blokzijl bevonden zich de haltes De Leeuwte (ook wel De Moespot genoemd), Moespotvaart, De Robollen, Ettenlandsche Kolk en De Duin. De eerste en de laatste waren bedoeld voor het personenverkeer, Moespotvaart en Ettenlandsche Kolk waren dan weer laad- en losplaats voor het goederenvervoer (m.n. turf), met een eigen spoor waarop de wagons geplaatst konden worden. De Robollen was geen echte halte, maar een plaats waar twee trams uit tegenovergestelde richting elkaar konden passeren. Als de ene tram op de andere moest wachten, was er natuurlijk alle gelegenheid om in- en uit te stappen. Aan het begin van Blokzijl was er nog een aftakking naar de houtzagerij van de gebroeders Loos, waar verschillende los- en laadsporen lagen. Een van de broers, Barend Loos, had net als baron Sloet van Marxveld aan de wieg van de tram gestaan, en beiden, Loos en Sloet, zagen zich als het ware voor hun inspanningen beloond met een eigen tramhalte resp. -aansluiting. Tweehonderd meter verderop lag station Blokzijl, eindpunt van de lijn.

Station Vollenhove

Volgens de eerste dienstregeling van 1914 reden er dagelijks zes trams van Zwolle naar Blokzijl, één van Zwartsluis naar Blokzijl en één van Zwolle naar Zwartsluis. In tegenovergestelde richting waren dat er evenveel. Op zeven plaatsen konden trams uit tegenovergestelde richtingen elkaar passeren, en één zo'n plaats was station Vollenhove. Over dat station van Vollenhove moet hier wat meer

Conducteur Gunneman
(foto uit ca. 1933)

worden gezegd. Anders dan in Hasselt en Zwartsluis was in Vollenhove, dat op een in de zee stekende landtong lag, geen doorgaande tramlijn in de stad mogelijk. Aanvankelijk lag het in de bedoeling de tram door te laten rijden naar de haven. Er zou dan een station komen bij de Wheeme (destijds geschreven als *Weemen*), en dat zou een kopstation worden: een station waar het spoor eindigt, zoals bij het (oude) station van Kampen het geval is. De tram zou dan niet in dezelfde richting verder kunnen rijden, maar de locomotief moest ontkoppeld worden, langs de wagons rijden, en aan de andere zijde van de trein weer vastkoppelen om verder te rijden in een richting die tegenovergesteld was aan die van de aankomst. Die beweging werd dan nog eens gecompliceerd wanneer twee trams elkaar moesten passeren. De halte bij de haven heeft men dan ook laten varen. Wel heeft men het station zo dicht mogelijk bij de toenmalige stad gebouwd; dat is het station dat nog altijd aan de Voorpoort te vinden is.

Het stationsgebouw bestond uit een wachtruimte voor de passagiers aan de oostzijde en een goederenopslag aan de westzijde. Daartussen bevonden zich een vestibule (aan de zuidzijde), het kantoor van de stationschef en een toilet. Het lage perron lag aan de noordzijde van het gebouw, in de kromming van het spoor. Op dat perron kwamen de grote deuren van de goederenloods uit, maar ook aan de westzijde waren er deuren. Aan de oostzijde bevond zich een verhoogde veelading. De tram was populair bij de boeren, vooral om op vrijdag naar de veemarkt in Zwolle te gaan. In de tijd dat het station gebouwd werd, vormde het de rand van de bebouwing van Vollenhove. Ten oosten van het stationsgebouw lag een bescheiden emplacement: drie sporen, waarvan er één in gebruik was als laad- en losspoor, en de andere twee gebruikt werden door de tram uit Blokzijl en de tram uit Zwartsluis om elkaar te passeren. Nog vóór het station bereikt werd, begon het uit de drie sporen samengevoegde hoofdspoor aan een draai van (bijna) 180 graden om zijn weg in de richting van Blokzijl te vervolgen. De bocht was zo scherp, dat een contrarail aan de binnenzijde van de binnenste rail nodig was om de tram in het spoor te houden. Via het Goor ging de tram dan op weg naar de Leeuwte. Zonder te ontkoppelen kon de tram dus na de stop in Vollenhove verder rijden. Van het gebogen spoor takte een spoor af dat aan de andere zijde van het stationsgebouw langsleiep, de Voorpoort en de Bisschopstraat in, tot aan de haven. Daarbij bleek al gauw hoe verstandig het was geweest om niet de hele tramlijn naar de haven door te trekken, want van het havenspoor werd nauwelijks gebruik gemaakt. De enkele keer dat een tram (stapvoets en de wagens geduwd) naar de haven reed, werd dat daags van te voren aangekondigd. De Vollenhovenaren hadden dan de tijd om de trambaan vrij te maken van alles wat er normaal op geparkeerd stond.

Het einde

Niet alleen het vervoersaanbod uit de haven bleef achter bij de verwachtingen. De eerste jaren van de tram vielen samen met de Eerste Wereldoorlog, waar Nederland wel buiten bleef, maar waarvan men de gevolgen toch merkte, zeker in de voor de stoomtram zo belangrijke aanvoer van steenkool. Daarna volgden enige goede jaren, maar halverwege de jaren twintig zette het verval in. Na een langdurig arbeidsconflict (begonnen op 22 december 1924) was er een einde gekomen aan de houtzagerij van Loos, die trouwens al eerder begonnen was de producten met vrachtauto's te transporteren. Vrachtwagens en ook autobussen boden steeds grotere concurrentie.

De grote crisis van de jaren dertig trof ook de Noordwesthoek van Overijssel hard, zeker nadat de Zwartsluizer Bank was omgevallen. En het feit dat de tramlijn door een spoorwegmaatschappij geëxploiteerd werd, bleek weer eens nadelig. De stations langs de lijn waren meer spoorweg- dan tramstations, met een bijbehorende personele bezetting die zwaar op de begroting drukte. De eerste exploitant, de N.C.S., had met tramlijnen in de provincie Utrecht en op de Veluwe tenminste nog ervaring en affiniteit met trams, maar dat kon van de opvolgers niet gezegd worden. Op 1 mei 1919 had de al genoemde Maatschappij tot Exploitatie van de Staatsspoorwegen (S.S.) de N.C.S. overgenomen. Nog datzelfde jaar schrapte de S.S. de dienstregeling op zon- en feestdagen, overigens zonder dat met de directie van de Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokkzijl te bespreken: die moest het uit de krant vernemen. Na hevige protesten uit de streek reed er daarna op zon- en feestdagen nog één tram per dag in beide richtingen. De S.S. werkte met de Hollandsche IJzeren Spoorwegmaatschappij (H.S.M.) samen in de belangenmaatschap Nederlandsche Spoorwegen (N.S.) die daarna de exploitatie overnam. De Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokkzijl was uniek in die zin dat het de enige smalspoorlijn betrof die door de N.S. zelf werd gereden; alle andere werden door verschillende dochterondernemingen geëxploiteerd.⁴ Formeel is het station Vollenhove, net als de andere stations van de Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokkzijl, dus een N.S.-station geweest.

De Nederlandsche Spoorwegen, die in 1938 zou transformeren van belangenmaatschap tot een N.V. waarin S.S. en H.S.M. volledig opgingen, was bezig met

toekomstdromen waarin de stoomtractie spoedig vervangen zou worden door gestroomlijnd dieselmaterieel, en had dan ook weinig op met het verliesgevend lijntje in de Kop van Overijssel. Op 1 januari 1934 kreeg de N.S. volledige zeggenschap over alle N.C.S.-lijnen⁵, en dat luidde het definitieve einde in: op 31 augustus van dat jaar, Koninginnedag, reed de laatste tram. Bij die gelegenheid mocht iedereen gratis mee rijden, en de bevolking, zeer gehecht geraakt aan het 'tremmegien', deed dat uitbundig. De volksoverlevering wil dat alleen zieken en zuigelingen thuis bleven. Om één uur 's nachts, dus eigenlijk al 1 september, eindigde het feest op station Veerallee. De bus, die functie van de tram nu definitief overgenomen had, bracht de feestgangers naar huis. Burgemeester Bulten van Blokkzijl, in een euforische stemming geraakt, voorspelde in zijn afscheidsrede dat er binnen twintig jaar een elektrische tram zou rijden. Zo ver is het nooit gekomen. De volgende maand, dus in oktober 1934, werd in Blokkzijl begonnen met de afbraak van de tramrails, en in november waren de slopers tot Vollenhove gevorderd.

30	Kl. HEEN en TERUG.	12
30	Geldig den dag van afgifte.	13
29	Blokkzijl Ruimzicht	14
28	Hassel Veer Genomden	15
27	de Krieger Vollenhove	16
26	Lage Weg Zwartsluis	17
25	de Leeuwia Zwolle Veerallee	18
24	Zwolle	19
23	A E 8150	20
22	J. A. S. O. N. D.	21
21	Prijs f 0.10 T.	22
20	Prijs f 0.15	23
19	Prijs f 0.20	24
18	Prijs f 0.25	25
17	Prijs f 0.30	26
16	Prijs f 0.35	27
15	Prijs f 0.40	28
14	Prijs f 0.45	29
13	Prijs f 0.55	30

Wat bleef

De Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokkzijl ging, in de geest van de tijd, over op een autobusbedrijf. Toen het net zich ook buiten de plaatsen van de tram

Tram vanuit het Buitenkwartier

⁴ *Spoorwegen in Nederland van 1834 tot nu*, blz. 194.

⁵ *Het exploitatiecontract bevatte een clause dat de N.C.S. de tramdienst mocht staken wanneer zij de spoorlijn Utrecht-Zwolle kwijt zou raken. Met het aannemen van de wet die de naasting van de N.C.S. regelde, trad die clause in werking. Overigens beëindigde niet de N.S. de tramlijn; dat deed de directie van de Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokkzijl zelf, die de bui al zag hangen.*

uitbreidde, werd de naam niet langer adequaat geacht, en eind jaren dertig veranderde die dan ook in N.V. Vervoersmaatschappij 'De Noord-Westhoek'. Tot 1950 was de officiële naam trouwens 'N.V. Vervoersmaatschappij 'De Noord-Westhoek', voorheen Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokkzijl'⁶. De locatie van de halte Veerallee is vandaag de dag nog steeds te herkennen als een lichte verhoging, met gras, onkruid en struiken begroeid. De provinciale weg van Zwolle naar Hasselt loopt nog altijd over het tracé van de oude trambaan in de Mastenbroeker polder; de Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokkzijl verkocht de grond voor een symbolisch bedrag aan de provincie omdat ze zelf ook baat had bij een goede weg voor haar bussen. Ook de grond in Vollenhove waarop het tramemplacement lag werd in 1940 verkocht, aan Zuiderzeewerken, die er woningen voor haar medewerkers bouwde. Maar nog altijd is er het stationsgebouw⁷, met de stationsnaam in een opvallend tegeltableau aan de zijkant: herinnering aan de tram die honderd jaar geleden ging rijden.

Bronvermelding: Harrie Scholtmeijer

Literatuur

Bijkerk, L., H. Brouwer, J.H.S.M. Veen, *De stoomtrams van Friesland en N.W.*

Overijssel. Trams en tramlijnen deel 12. Rotterdam: Wyt, 1972.

Sluiter, J. W., e.a., *Overzicht van de Nederlandse spoor- en tramwegbedrijven.*

Utrecht: Matijns, 2002.

Veen, J.S.M., *Van tram, boot en bus. De geschiedenis van het streekvervoer in het noordwesten van Overijssel.* Kampen: Kok, z.j. (1978).

Veenendaal, A.J., *Spoorwegen in Nederland van 1834 tot nu.*

Amsterdam: Boom, 2004.

Westra van Holthe, J., *Vollenhove 1354-1954 en haar havezathen. Korte schetsen uit de geschiedenis van deze stad en van de havezathen en haar bewoners.*

Assen: Bremer, 1958.

⁶ Ik heb jaren met de N.W.H. van Vollenhove naar Emmeloord en v.v. gereisd (soms via Blokkzijl), zonder me te realiseren dat het de erfopvolger van de Spoorweg-Maatschappij Zwolle-Blokkzijl was.

⁷ Na de tramlijn werd het toch niet heel grote gebouw geschikt gemaakt voor dubbele bewoning. In de jaren zestig was er de bloemisterij van Lok in gevestigd, die later naar de Bisschopstraat zou verhuizen. Vanaf april 1972 wordt het bewoond door de familie Doosje, die mij welwillend ontving en zeer waardevolle inlichtingen verschaftte, waarvoor ik hen op deze plaats heel hartelijk bedank.

Wat gebeurde er in 1938 "An de Sluus"

VERKOOPINGEN EN AANBESTEDINGEN

ZWARTSLUIS, 16 Maart. In hotel Roskamp had Woensdagmorgen door notarissen A. C. de Vries te Zwartsluis en L. Westra te Meppel de publieke verkoop plaats van een boerderij met weiland en hooiland, achtergelegen polder, hooi- en rietland en water daarbuiten, gr. 65.61.10 H.A., gelegen te Beukersschut, gem. Wanneperveen aan den provincialen weg van Meppel naar Zwartsluis, voor rekening van den heer R. Spijkervet c.s.: 1. het huis met annexe stal voor 20 stuks vee, steenen varkensschuur en hooiberg met erf en voorgelegen weiland en weg, gr. 80.10 are, ingezet op f 1251; 2. weiland daarachter, gr. 1.08.20 H.A., met den polder, hooi- en rietland, bemalen door windmolen, gr. 21.16.60 H.A. en 1.08 H.A. bosch, ingezet op f 758 plus f 500 voor overname; 3. weiland aan den Zomerdijk naast perc. 1, gr. 82.40 are, ingezet op f 1250; 4. weiland als voren naast perc. 3, groot 80.90 are, ingezet op f 1251; 5. weiland als voren naast perc. 4, gr. 1.26.90 H.A., ingezet op f 2057; 6. hooiland als voren, gr. 1.05.00 H.A., ingezet op f 1379; 7. rietland en water achter den Polder, ingezet op f 351; 8. Rietland en water aldaar ten Z. van perc. 7, gr. 19.74.30 H.A., ingezet op f 151.

Kooper van alle perceelen in combinatie de heer C. v. d. Werken te Steenwijkerwold voor f 13055.

ZWARTSLUIS, 16 Maart. Onder architectuur van architect Th. Meppelink te Zwartsluis werd aanbesteed de verbouw van het pand Kerkstraat no. 50 tot winkel en woonhuis, annex werkplaats voor rekening van den heer J. de Goede Lzn. te Zwartsluis. Ingeschreven werd als volgt (uitgezonderd schilderwerk, loodgieterswerk en electriciteitswerk): J. Buit f 2532.50; A. Slot en Zn. f 2529; H. Mortier en Gebr. Boon f 2513.50; D. Appelo en Joh. Wolterink f 2478; A. Corporaal f 2472; Gebr. Schraa f 2463; A. J. Vinke f 2348; D. Kuiper f 2193; G. v. d. Meulen en Zzn., T. Vinke Tzn. en R. Schurink f 2121; Gebr. Vinke f 1965.

Begroting f 2500. Gegund aan den laagsten inschrijver.

OUDERAVOND N. H. SCHOOL (14 Febr.) — De Oudercommissie van de Herv. School kwamen Donderdagavond in jaargadering bijeen in het lokaal voor Chr. Belangen. De voorzitter Ds. J. A. Raabe opende met een kort woord de vergadering waarna hij voorging in gebed.

Na een inleiding over Deutenomium 32 : 46 en 47a zongen de kinderen onder leiding van den heer Jongstr, hoofd der school 'n viertal liederen. Daarna brachten de heeren J. van de Berg en M. Appelo, resp. secretaris en boekhouder, verslag uit over het afgelopen jaar.

Bij de bestuursverkiezing werden de heeren Broek en Scholtanus herkozen. Tijdens de pauze was er gelegenheid het schoolwerk van de kinderen te bezichtigen. Door den administrateur van de Nutsspaarbank werd het nut van het schoolsparen aange-toond. Vervolgens hield burgemeester D. de Koning een korte toespraak. Door het onderwijzend personeel werden bijdragen verleend. De goed bezochte ouderavond werd door Ds. Raabe op de gebruikelijke wijze gesloten.

UITVOERING „VOORWAARTS” (31 Jan.) De muziekvereniging „Voorwaarts” heeft onder leiding van haar directeur, den heer J. Brunnekeef uit Zwolle, in de groote zaal van het Nutsgebouw haar jaarlijksche uitvoering gegeven. Na afwerking van een zevental muzieknummers werden na de pauze door de leden van bovengenoemde vereeniging een tweetal tooneelstukjes opgevoerd. Als spelleider fungeerde de heer J. v. d. Wetering. De rollen waren uitstekend ingestudeerd, zoodat de vertolking van de verschillende rollen niets te wenschen overliet. De uitvoering werd twee achter-eenvolgende avonden gegeven, Woensdagavond voor gehuwde donateurs en Donderdagavond voor ongehuwden. Beide avonden was de zaal flink bezet. Tijdens de pauzes werden door mej. T. Spiekman eenige aardige pianonummers ten gehore gebracht, hetgeen door de aanwezigen zeer op prijs werd gesteld. De avonden zijn uitstekend geslaagd.

Praktijk Zondag Compleet van huis tot huis 'Dag
P.F.

Terugblik op Zwartsluis (deel 2)

Van Theo de Boer, gewezen hoogleraar filosofie, uit Amsterdam, kregen we een jeugdverhaal toegestuurd over zijn drie-jarig logeerverblijf in Zwartsluis, van 1944 tot 1947. Een spannende tijd, zoals hij schrijft. Het eerste deel is geplaatst in de vorige uitgave (nr. 72). Daarin begint hij zijn verhaal met wat hem beweegt om zo'n verhaal te schrijven, over de komst naar Zwartsluis, oorlogstijd en zijn schoolproblemen. In deel II vertelt hij verder over oorlog en bevrijding. Het laatste deel wordt in de volgende uitgave geplaatst.

Belangrijk was vooral dat ik in Zwartsluis nog een tante had, de oudste zuster van mijn vader die als vierjarige zijn moeder had verloren en voor wie zij een belangrijke steun was geweest. Tante Klaasje zag al snel dat er iets mis was en vond dat ik bij haar thuis mijn huiswerk moest komen maken. Zij had zelf vijf kinderen, wel ouder dan ik – twee dochters waren al getrouwd – maar het betekende wel leven in de brouwerij. Mijn oom Hendrik van der Woude was bakker en zijn vrouw deed de winkel. De winkel was haar element. Achter de toonbank vernam ze alles wat er bij de dorpelingen speelde en leefde ze mee met hun wel en wee. Zij sprak ook het plaatselijke dialect.

En wat ze ook goed kon? Uit het hoofd leren! Ik liep eens op een zondagmorgen naast haar op weg naar de kerk. Op een geven moment zei ik tegen haar: 'Tante, u heeft uw psalmboek vergeten'. Ze zei toen tegen me: 'Mien jonge, de psalms ken ik uut 't heufd'. En inderdaad, de dominee kon geen psalm opgeven die ze niet uit volle borst kon meezingen. Ze had ook een groot gevoel voor humor en kon verhalen vertellen waarbij ze niet bijkwam van de lach.

De houthandel

Toen ik eenmaal april 1944 in Zwartsluis was gearriveerd, werd het al gauw duidelijk dat er geen sprake kon zijn van terugkeer naar Zuid-Beijerland in de zomervacantie. Overal in Nederland werden treinen beschoten als er al treinen reden. Ik herinner me nog levendig 'dolle dinsdag' toen de hele dag de Kerkstraat gevuld werd met doortrekkende vrachtwagens en auto's van NSBers op weg naar Duitsland.

Daarna brak het jaargetij aan dat als de hongerwinter bekend staat. Honger hadden we niet. Wel gebrek aan brandstof. Tante Lolkje had zich bij haar huwelijk een gigantische uitzet aangeschaft. Grote stapels lakens, handdoeken, dweilen etc. die nu geruild werden voor petroleum zodat we licht hadden.

Eerst een klein pitje waarbij één persoon kon lezen. Oom Rijn las dan voor uit de *Duizend en één nacht* (gekuiste versie). Daarna kwam wat hij 'het grote licht' noemde, een olielamp aan de muur die de halve kamer verlichtte. Verder kon

mijn oom het 'noodkacheltje' aanschaffen. Een ingenieuze uitvinding waarop je eten kon koken en waarmee tegelijk de kamer verwarmd werd. Maar hoe kwam je aan hout?

Ik kan zonder overdrijving zeggen dat Gert Pol en ik samen die winter de kachel brandende gehouden hebben bij Oom Rijn en bij tante Grie. Gert kwam op het idee om in de zogenaamde *Trekgaten* tussen Zwartsluis en Belt-Schutssloot (waar over hier onder meer) hout te kappen.⁴ Het was een moeras waar het veen is uitgebaggerd en op de droge stukken kleine boompjes groeiden. Wij waren niet de enigen. De boeren van wie dat land was gedoogden het. We maakten er een sport van zo'n boompje met een slag van een bijl te vellen. We konden het gebied bereiken over het ijs als het vroom. Een slee hadden we niet – we hadden niets eigenlijk in die tijd – maar die konden we lenen bij de burens van tante Grie. Een kindersleetje, maar we konden daarop al stapelend toch vrij veel vervoeren. Te veel. We hebben eens een hachelijk avontuur beleefd toen het plotseling ging dooien. We trokken de volgeladen slee naar huis toen het donker werd en opeens zakte die door het ijs. We konden de vracht niet redden zonder zelf mee onder te gaan en zochten een goed heenkomen, zonder hout en ook zonder slee. Dat laatste was vooral een probleem. De slee was van een buurjongetje, Luit, de zoon van een agent van de waterpolitie. We durfden niet te vertellen wat er gebeurd was. Maar het geluk was met ons. De vorst viel weer in en we konden een paar dagen later slee en hout redden.

We vonden ook een nieuw jachtterrein, het door de Duitsers onder water gezette Staphorsterveld tussen Zwartsluis en Staphorst. We konden dat gebied binnendringen met een roeiboort, een kleine sloep, die we ook weer bij de genoemde waterpolitie leenden, en ontdekten dat het ondergelopen terrein vol zat met door de Duitsers, dwz. door dwangarbeiders uit de bevolking, aangelegde loopgraven die versterkt waren met houten palen, met name op de kruispunten. Die palen trokken we er uit en werden in de boot geladen. Er was niemand die het ons belette of er iets van zei. Ze hadden natuurlijk na het inunderen van het gebied geen enkel strategisch nut meer.

De grootste slag maakten we echter bij de langs het Meppelderiep gelegen kalkovens. In die ovens werd kalk gebrand, kalk uit schelpen waarschijnlijk afkomstig uit Tessel waar de eigenaar woonde die zich tijdens de oorlog nooit meer liet zien. Bij die kalkovens hoorden ook vierkante schuren die niet meer gebruikt werden en stonden te vervallen. Het dak was kapot en door de gaten kwamen houten dakspanten bloot te liggen. Die trokken onze aan-

⁴ Zie hierover ook het artikel 'Herinneringen uit de tijd van de Tweede Wereldoorlog (3)' van Wicher Loos; *Sluziger Kroniek* 62 – maart 2011.

| Kalkovens

dacht en wij waren daarin niet de enigen. Er had zich al een groepje gevormd dat probeerde dat hout te bereiken en los te wrikken. Op een gegeven moment kwam iemand op het idee om op de hoekpunten het hout door te zagen zodat het hele dak naar beneden kwam. Zo gedacht, zo gedaan. Het werd echt spannend bij de laatste hoek. Er was een kans dat als het dak instortte de muur mede zou bezwijken. Er werd al gauw een jongeman gevonden die bereid was het karwei te klaren. Hij werd van de grond aangemoedigd door zijn vader. *'Toe maar joh, ie valln mar zo nie dood'*. Ik ben diens naam vergeten. Hij was, geloof ik, de postbode van het dorp. Op een gegeven moment stortte het dak in en de muur bleef staan. Daarna was het catch as catch can. We slaagden er in 22 palen naar de roeiboot te slepen. Roeien konden we niet, maar boven op het hout zittend konden we, peddelend met de riemen die we hadden, thuiskomen bij tante Grie aan de zomerdijk. Het hout werd in de leeg staande gereformeerde lagere school opgeslagen – bij gebrek aan brandstof werd er geen les gegeven – en daar zijn we dagen bezig geweest met hout zagen. Een grote voorraad blokken werd thuis op zolder opgeslagen. Een laatste slag in de houtbranche heb ik nog in mijn eentje geleverd toen ik lopend op de Havendijk ontdekte dat daar de restanten aanspoelden van de sluizen die een Duitse vernietigingsploeg enkele dagen voor de bevrijding opgeblazen had. Die zwarte geoliede palen leken me ook prima brandstof. Ik heb er een aantal op het land kunnen trekken en daarna met een kruitwagen – zoals gezegd we hadden niets maar hadden geleerd iets te versieren – naar huis vervoerd.

Het is de lezer misschien opgevallen dat onze avonturen alias rooftochten werden mogelijk gemaakt door een bij de waterpolitie geleende boot. Dat was ook goed te zien aan de blauwe en witte kleur. Ik kan me niet voorstellen dat die politiemans ons niet zag terugkomen met al dat hout. Hij zei er niets van en mijn oudere vriend Gert was telkens weer zo brutaal te vragen of we die boot mochten gebruiken. Er bestond denk ik in de oorlog een soort opgerekte moraal. Er mocht veel meer dan in een normaal burgerlijke samenleving.

Bevrijding

Als ik vroeger rept van dit soort 'feiten', toen mijn kinderen de zelfde leeftijd hadden als ik destijds, riepen zij altijd: vertellen, vertellen! Ze wilden altijd meer horen over die fantastische tijd die ik in Zwartsluis beleefd had. Een tijd waarin de ouders, waar onder schoolmeesters, alles schenen toe te juichen wat kinderen ondernamen. Zelfs de politie zei er niets van, werkte zelfs mee, in stilte. In zekere zin was dat zo. Voor mijn gevoel ben ik die hele winter aan het avonturieren geweest. Ik heb ook veel gewerkt in het garagebedrijf van de vader van Jaap Smit, die automonteur was. Daar had ik het materiaal om lekke banden te repareren wat ik eindeloos gedaan heb, want nieuwe banden waren er niet. Daar was ook een machientje waar mee je kon slijpen. Daar maakten we ringen mee van een soort plastic glas dat we sloopten uit het bij Zwartsluis neergestorte vliegtuig. We zaagden daar rondjes uit met een soort kop en in die kop boorden we gaatjes die gevuld werden met rode, witte en blauwe verf. Die verkochten we voor 1 à 2 gulden, in die tijd veel geld. Helaas is het exemplaar dat ik nog had, geërfd van mijn tante Lolkje, zoek geraakt. We speelden ook met mitrailleur patronen die we uit het genoemde vliegtuig sloopten. Daar kon je allerlei niet ongevaarlijke dingen mee doen, waar we uiteraard niets over vertelden.

Hier stonden natuurlijk veel negatieve zaken tegenover. Angst als het Duitse oorlogsschip dat voor ons huis lag op de overtrekkende geëllieerde bommenwerpers begon te schieten en er dan ook begeleidende jagers tegenaanvallen gingen uitvoeren, waarvan niets vermoedende burgers het slachtoffer konden worden en werden. Het huis van mijn oom was een bovenverdieping. Ik rende als ik dat schieten hoorde de trap af naar de verdieping beneden waar de kelder was die als schuilplaats diende. Ik zocht ook eens buiten spelend snel bescherming bij buurman Van Eerde (de zaak die Wiba heette) waar we samen onder de tafel het einde van het schieten afwachten.

Ik heb ook een hele nare herinnering aan wat er aan de overkant van het Meppelderdiep bij een boerderij gebeurde. Daar werden op een gegeven moment door de Duitsers drie mannen van de ondergrondse gearresteerd en *stante pede* op de mesthoop doodgeschoten. De lijken werden op een platte boerenkar gegooid met een zeil er over. Een jonge zoon, niet veel jaren ouder

Het tot zinken gebrachte vrachtschip Cor in de Kolksluis

dan ik, mocht die last naar het kerkhof vervoeren.⁵ Ik zie hem nog met een verwezen blik voorbij komen. Een bloedspoor bleef achter in de kerkstraat. Ik zag en hoorde veel omdat ik boven het gemeentehuis en dus in het centrum woonde. Mijn tante Grie, die meende zich met het zieleheil van mijn oom te moeten bemoeien, verbood mij hem te vertellen wat ik gezien had. Hij was in die tijd zwaar ziek, met hersenvliesontsteking. Hij dacht dat hij doodging en riep me bij zijn sterfbed. Maar hij knapte weer op en verweet me toen natuurlijk dat ik hem niets verteld had.

Spannend waren vooral de dagen waarin Zwartsluis noch bezet noch bevrijd was. Ik zie op een moment op weg naar het Buitenkwartier twee schreeuwende Duitse soldaten aankomen en hoor schoten. Weggevoerd dus. Later hoorde ik pas dat daarbij iemand in zijn been geschoten is.⁶ Er is ook een periode geweest dat we bewaakt werden door Nederlandse SS'ers. Ik herinner me dat omdat we als jongens wel eens een praatje met ze maakten, ondertussen er zeer van bewust dat het gevaarlijke lui waren. Waarom werden zij speciaal op dat laatste moment van Duitse macht ingezet? Zij hielden bijvoorbeeld de wacht op een centrale plek, bij de kolksluis waar in die tijd de kruidenierswinkel was van Van der Veen. Vanaf het balkon waar ik het boven over had kon je ze, via de Marktstraat,

⁵ In de Sluziger Kroniek van mei 2005, p.4 lees ik dat de executie plaats vond op de mestbeld aan de Stouwe.

⁶ Zie hierover Sluziger Kroniek van mei 2005 p.9.

zien staan. Tegen de waarschuwingen van mijn oom in probeerde ik even om het hoekje te gluren maar zag meteen dat er een zijn geweer richtte. Daarna een schot; waarschijnlijk om te laten weten: we zijn er nog! Er sneuvelde geen ruit.

Ten slotte nog iets wat mij aan het eind van die oorlogstijd overkwam. Het dorp had geen kazerne maar toch wel een vaste plek waar zich Duitse soldaten ophielden, het Nutsgebouw. Er was één soldaat bij die altijd met ons kinderen wou praten. Ik vertrouwde hem niet. Op een zomeravond, terwijl ik de Handelskade afloop op weg naar huis, zie ik door een dwarssteeg, die de kade met de Kerkstraat verbindt, hem praten met een jongetje dat ik goed kende. Ik ben zijn naam vergeten maar ik wist dat hij een zoon was van Koos Slurink die recent was ondergedoken. Ik dacht: die rotmof staat hem uit te horen over zijn vader. Ik riep heel hard door de steeg zijn naam '... je mag niet met Duitsers praten' en liep verder. Een minuut later word ik door die soldaat van achteren bij mijn schouder gegrepen en hij vraagt: waar wonen je ouders? Ik wees het huis van mijn oom aan ongeveer tien meter verder. Daarheen begeleidde hij mij en belde aan. Mijn tante kwam de trap af en hij begint zodra hij haar ziet een woedende tirade af te steken waarin ook de zinsnede *Er soll erschossen werden* voorkomt. Mijn tante verbleekte van schrik en kon nog net uitbrengen: *Ach er ist noch so jung!* Hij vertrok na nog een aantal barse uitspraken. Zelf kan ik me niet herinneren dat ik erg bang was. Ik dacht wel: hij gaat toch die dierbare fiets met banden niet meenemen die daar ook stond. Dat hij kwaad was, is begrijpelijk. Dat doodschieten zag ik meer als een manier mijn tante te laten weten hoe stom ik was, iets waarin hij eigenlijk gelijk had, denk ik nu. Wou hij me alleen maar waarschuwen? Daar zal ik nooit achter komen.

Vlak voor de bevrijding werden, zoals ik al opmerkte, door een Duitse vernietigingsploeg alle bruggen en sluisen opgeblazen en schepen tot zinken gebracht. We zochten toen bescherming in de kluis van het gemeentehuis waarvan we de bovenverdieping bewoonden. De meest veilige plek. Op een gegeven moment hoorden we dat er een huis vlak bij, van de familie Bosman, door een brokstuk geraakt was. We gingen kijken en zagen tot onze verbazing dat midden in de kamer een rokende zwarte balk de tafel verpletterd had. Het gevaarte was hoog in de lucht over een aantal huizen heen geslingerd en precies in de lichtkoker terecht gekomen. Eigenlijk zijn we, nog op die zelfde dag 14 april, bevrijd door de B.S., de 'Binnenlandse Strijdkrachten' onder leiding van de schoolmeester R. Schaapman; de mannen in blauwe overall en met stengun.⁷ Als ik het me goed herinner

⁷ Zie de artikelen van Bert Kampherbeek in de Sluziger Kroniek no 38 – april 2003, p. 15 en van Wicher Loos in no. 67 – december 2012, p. 7v.

kwam er pas later een aantal Canadezen uit Meppel de kerkstraat binnen, een groep, de kleinste militaire eenheid. Er was een reusachtige figuur bij die de bren droeg. Een echte held, in onze ogen!

En dan komt op een gegeven moment onverwachts de ondergedoken burgemeester de Koning aanfietsen in de kerkstraat. Alsof hij gewoon naar zijn werk gaat. Nooit vergeten zal ik het moment dat de toegestroomde bevolking bij zijn verschijnen spontaan het Wilhelmus begint te zingen. Hij was vergezeld van twee dochters waarvan er één, Gerda, een klasgenoot van mij werd in het lyceum te Zwolle. De winkelier Van Eerde voorzag de meisjes van feesthoedjes die hij vijf jaar zorgvuldig in voorraad gehouden had. Mijn oom stak een sigaar op die hij gedurende de hele oorlog bewaard had in een flesje op de schoorsteen 'voor de dag van de bevrijding'!

Daarna brak er in het dorp een feest uit dat dagenlang geduurd heeft. Dansen op straat. Ik heb later nooit meer zo iets meegemaakt.

Wordt vervolgd

Theo de Boer,
Amsterdam,
29 juli 2014

't Vischje

Zo'n honderd jaar geleden waren er in Zwartsluis wel 25 cafeetjes. Dat waren huiskamer cafeetjes, waar geschonken werd naast andere nering, zoals een winkeltje of visserij. Er waren beruchte cafeetjes bij, zoals 't Vischje in het Buitenkwartier van Piet en later Evert Mastenbroek.

Op oudejaarsavond in 1892 werd in het Buitenkwartier, na een soort opstand, een Sluuziger genaamd Atze Cornelis Blei, dood geschoten door een diender. Wat was er nu precies gebeurd? Engel Weijs is in de archieven gedoken en hij heeft uitgezocht wat er aan de moord vooraf is gegaan. In het nu volgende verhaal komt café 't Vischje zelf aan het woord.

Café 't Vischje vertelt

Aaaaah..... ik ben een oud café. Ik kraak in mijn voegen en binnen in mij zwoegen en zwelgen de mensen. Mijn levende ingewanden.

Ik sta niet in een beste buurt, nee, neenee..... Ik sta hier in het Buitenkwartier. De naam zegt het al, niet binnen het kwartier, maar er buiten. Buiten het dorp als een verstotene. Ver weg van het groot en deftig volk, dat in de "Sluus" pronkt in grote huizen, ja jaja..... Daar zijn ook de betere cafés, zoals die van Bezoen aan het Singel, of van Schrijver aan den Dijk. Met een echte gelagkamer, met een koperen pomp, een veranda ervoor en een bovenzaal, voor bruiloften en partijen van het deftige volk.

Partijen en bruiloften, nee, neenee..... die worden hier in het Buitenkwartier niet gevierd. Ons volk heeft geen geld voor een feest en is er ook niet voor in de stemming om wat te vieren. Hier valt niets te vieren.

Ze noemen mij café 't Vischje. Mijn volk is schippersvolk, van daarginds, van de schepjes in de Whaa. Een armetierig volk met een botter, een pluut, een schuut, een punter en soms een klein huisje hier beneden aan het Lageland. Je weet het wel, zo'n varkenshok waar ze met dertien/veertien man in rondkruipen, want kinderen maken, ja, jaja....., dat kon dat volk nog beter als ratten.

De kleine kinderen, drie/vier jaar oud, slenteren hier voor mij langs over straat, op een halve klomp of blote voeten en wie van wie is, mag je raden.....

Ik ben 't Vischje. Geen VIS, nee, neenee....., geen dure Steur of Zalm, maar een armetierig Vischje, een Spiering voor armetierig volk, dat hier zijn laatste centen komt verdrinken met bitter of jenever, om het knagen van de lege maag te dempen. Voor wat vergetelheid.

Ooh....., wat heb ik hier al veel ellende gezien, zoals messentrekkerij en flessentrekkerij hiervoor op straat of binnenin mij, met joelend vrouwvolk voor de deur en huilende kinderen aan de rokken. Armoede, barre, barre armoede. Vooral 's winters als er niets gevangen werd. Maar ja....., ik ben 't Vischje. Het enige wat ik kan doen, is stil zijn en zwijgen en wachten, wachten, jaar in en jaar uit..... Of het ooit beter zal gaan.....

Maar nu, deze winter is het heel erg.

Het is anders als anders. Er broeit hier wat onder het volk. Het is vooral het jonge volk, de jonge vissers, die met hooibroei in de ogen rond de bar hangen. De kaarten blijven onaangeroerd, wat van de fles niet gezegd kan worden. Er wordt met harde stem gepraat, wat veelal uitloopt op geschreeuw, getier en getimmer op de bar. Er is ook met het weer iets aan de hand. Het was al een zomer van niets en een herfst met veel regen en storm. Deze winter keert zich vierkant tegen het schippersvolk. Het vriest al weken, de botters lagen vroeger dan ooit tegen de wal in de Whaa, omgeven door een dikke laag ijs. Het geld van de schrale zomervangst is al lang op. Het volk kan geen kant op. Hoe lang gaat dit duren?

Het begon een kleine twee maand geleden. Het begon met een vonkje en als ik het goed heb draait het hier in het Buitenkwartier uit op een grote brand. Er was een verloting geweest op het gemeentehuis voor de militaire dienst. Ik hoorde dat er uit het Buitenkwartier negen jonge kerels, varensgezellen en zonen van vissers, ingeloot waren voor de dienst. En ze

Interieur café en tante Rijn Mastenbroek in cafe 't Vischje

waren niet op komen dagen..... Vanuit het gemeentehuis was er een dreigbrief gebracht, van de commissaris van de koningin: het schippersvolk had zich moeten melden, maar schitterde door afwezigheid.

Diezelfde avond was het getier in mijn ingewanden. Het jonge volk ging tekeer als gekken, ze pochten en bluftten. De commissaris van de koningin, de kolonel van de politie, ze mochten allemaal dood vallen. Voordat een visserman onder de wapens ging! Zeker niet als de dooi zou invallen en er weer wat te vangen viel. Opdraven voor de regering, om voor een appel en een ei als militair te dienen, terwijl de botters hier werkloos in de Whaa zullen liggen, nee, neenee, nee....., ze vertikten het ten enenmale in deze slechte tijd. Als ze onder de wapens moesten, nou, dan zouden ze hen allen met wapens moeten halen, HIER UIT 'T VISCHJE.

Mijn muren beefden. Dit leek niet best. Het was niet alleen de militaire dienst. Er was nog veel meer aan de hand waardoor de schippers zich verzetten. Wie had om vrijstelling gevraagd, maar niet gekregen. De vissers moesten nu ook nog een verplichte keuring ondergaan voor cholera. Iedereen die op de Zuiderzee vist, moest zich in Hoorn melden om de keuring te ondergaan. Zonder een vrij van cholera verklaring mocht men niet meer vissen. En als dat nog niet genoeg was, kwam de gemeentesecretaris hier met opgestreken zeil binnen vallen met een boodschap van de burgemeester: Er was een Visserij Petitie uitgevaardigd door de minister. Alle vissersboten moesten onderscheidingstekens dragen. Registreren. De vloot in de Whaa moesten letters en cijfers hebben, zoals ZS 1 tot en met ZS 16. Ja, jajaja..... Regels, regels, het regende hier van de regels. Het was afgelopen met het vrije leven. Plichten, dit moest, dat moest. Maar zie, vissers in de koudste tijd van de winter hadden nergens recht op. Recht op een lege maag, ja..... Leeg, anders niet.

Nu is het begin december en ik heb gehoord, dat drie van de negen vissermannen zich weer niet gemeld hebben na het dreigement van de regering. Iemand van Moes, van van Veen en van de Jonge. Er is weer een brief gekomen van het ministerie. Als ze op 28 december zich niet melden in Almelo, dan worden ze onder politiebegeleiding uit de "Sluus" gehaald en in Zwolle achter de tralies gezet.

Er wordt hier in het Buitenkwartier nergens anders over gepraat. Het dreigen met de gevangenis heeft de sfeer er niet beter op gemaakt. Gisteravond hebben de jongelui voor de zoveelste keer met grote stenen gegooid. De porseleinenpotjes aan de telegraafpalen in het dorp, hebben ze stuk voor stuk vernield. Al joelend en schreeuwend trokken ze van paal naar paal. Frans en

PROCESVERBAAL VAN SCHATTING

van de huurwaarde van localiteiten, alwaar verkoop van sterken drank
in het klein is vergund.

De ondergeteekenden

L. van Leen en J. Franssen

door *De burgemeester en Wethouders* dezer gemeente
benoemd tot schatters van de huurwaarde van localiteiten, bedoeld bij de wet van 28 Juni
1881 (Staatsblad no. 97), gewijzigd bij de wet van 16 April 1885 (Staatsblad no. 78),
verklaren, dat de huurwaarde van *het benedenhuis*
van het huis, staande alhier in het Buitenkwartier
wijk 2, no. 276, waarin aan

P. Mastebroek Lee

is vergund sterken drank in het klein te verkoopen, in verband zoowel met den omvang
van het bedrijf, waarvoor de vergunning strekt, als met den stand, de ligging en inrichting
dier localiteit, door hem op ^{den 22} ~~den 22~~ voor de uitoefening ~~hunner~~ functien afgelegd,
is geschat op een som van *vijftig gulden*.

Zwartsluis, den 22 *Maart* 1892.

L. van Leen

J. Franssen

Sieben, de plaatselijke dienders, lieten zich niet zien. Ze zeiden dat Frans het dun in zijn broek deed en dat hij het Buitenkwartier niet meer in durft. Bang om een steen tegen zijn hoofd te krijgen. Ze zeggen dat Frans een aanvraag heeft gedaan om een vuurwapen te mogen dragen. Nou DAT zal helpen als Frans hier met zo'n blaffer aan zijn riem op straat verschijnt.

Het jaar loopt ten einde. De dienders Frans en Siebert hebben hun wapentuig gekregen, met de opdracht van hogerhand om zonder pardon te schieten, als het vissersvolk in de "Sluus" zich niet rustig houdt. Er wordt al wel weer gevochten.

De telegraafpalen zijn weer vernield en de ruiten zijn gesneuveld. Frans heeft in Zwolle om versterking gevraagd voor oud en nieuw. De jongelui die zich voor de dienst moesten melden, zijn op de 28ste niet op komen dagen.

Ja, jaja..... Mijn muren beven, wat zal er gebeuren? 's Nachts hoor ik Piet Mastenbroek nog lang met zijn vrouw praten. De baas heeft ook onrust in zijn lijf en Bettie, Bettie is bang. Het gaat niet goed, hier komt oorlog van. Ze zeggen dat vijf man marechaussee naar de "Sluus" komt..... Nee, neenee....., goed gaat het niet.

Oudejaarsavond. Het is stikdonker in het Buitenkwartier. De straatverlichting is uit. Wie heeft dat gedaan? Het heeft de hele dag gesneeuwd. Het volk heeft hier de hele dag gezeten, zuipend, maar vreselijk bang. Het gerucht ging dat op de laatste dag van het jaar de politie zou komen om de dienstweigeraars op te halen.

Het zal kort voor middernacht zijn. Piet gaat de kroeg sluiten en ik hoor Bettie met de kom rammelen. "Het is de hoogste tijd....." Nu gaat het volk naar buiten en er komt steeds meer volk en opeens is het donkere Buitenkwartier vol met volk, oud, jong, mannen en vrouwen. Iedereen dromt naar buiten en ja hoor, jajaja..... de eerste stenen vliegen door de lucht. Ruiten sneuvelen, er volgt gebrul en gejoel: ZE KOMEN, ZE KOMEN.....

En ze kwamen, marechaussee, zes man sterk, met Frans en Sieben in de achterhoede en hoe het gekomen is....., hoe het gegaan is....., ik weet het niet....., ik kan mij niet verplaatsen, maar ik hoorde de vrouwen gillen en de mannen brullen en dan..... een schot als een donderslag door de nacht..... en gehuil.

Het was Atze Cornelis Blei, hij had voorop gelopen samen met die van Moes, de Jonge en van Veen. Atze probeerde een karabijn te pakken van een marechaussee, kreeg de loop te pakken en trok uit alle macht. Een andere diender zag het gebeuren en schoot Atze Cornelis zo PANG....., dwars door zijn hoofd. Het volk heeft hem brullend in de sneeuw zien vallen. Nieuwe pogingen om de marechaussee aan te vallen, werden met nieuwe karabijnshots verwelkomt. "Moord, Moord" werd er geschreeuwd, en "Dood aan de Dienders". Er was er echter maar één dood en dat was die arme drommel van Blei. Het hoofd aan flarden en thuis een vrouw die op alle dagen liep.

Op Nieuwjaarsdag heeft de troep hier verslagen bij elkaar gezeten. Piet heeft het op de zenuwen. Hij wil mij sluiten, Mij, 't Vischje. De familie Blei is, naar het schijnt, bij het ziekenhuis nog slaags geweest. Ze wilden het lijk van Atze Cornelis ophalen, maar kregen het niet mee.

En verder? In de krant heeft gestaan, dat het ging om tuig en gespuis. Ik had nog nooit iets verkeerd gehoord van die jongen van Blei. Maar wat weet zo'n

krantenschrijver, zo'n leugenbeest, zo'n pennelikker uit Zwolle nu van het leven in het Buitenkwartier. Ik weet er alles van. Ik ben een oud café, ik ben 't Vischje en ik praat er niet over.

Stil zwijgen en wachten. Wachten tot het beter wordt. Dat doe ik.....

Geke Mateboer,
Deventer

(Verhaal uit het Gaellemunigers vertaald is door Jo Appelo-Slurink)

(Huiskamer)cafés

Naam	Straat	Waarin het pand
G. de Vries,	Groote Lageland	Beneden, voorkamer
E. Horzelenberg	Zomerdijk	Voorkamer
van Eijken Gzn	Kerkstraat	Winkel
K.G. Huisman	aan den Dijk	Winkel
D. Appelo	Groote Schutsluis	Voorkamer en winkel
G. Schrijver	aan den Dijk	Benedenwoning, behalve keuken en kelderkamer, waranda en bovenzaal
J. Hartsuiker en Zn	Paal en Plankendijk	Voor- en achterkamer
P. Mastenbroek	Buitenkwartier	Benedenhuis
R. Bezoen	Cingel	Beneden, voorkamer
W. Bouwhuis	Paal en Plankendijk	Beneden, achterkamer en boven, voorkamer
A.Huisman	Nieuwesluis	Winkel en achterliggende kamer
R. Visscher	aan den Dijk	Beneden, voor- en achterkamer en bovenzaal
R. Smit	Snorrobotsteeg	Beneden, voorkamer
Wed. G.v/d Berg	Nieuwesluis	Winkel Gzn
H, van Eijken Gzn	Nieuwesluis	Beneden, voorkamer

Omstreeks de eeuwwisseling verscheen een gedicht:

Het

van Zwartsluis

Over de naam en hoedanigheid van de auteur is tot op heden niets bekend. In de oorlogsjaren 1940/1945 dikteerde Jantinus Breman uit Schiedam, die als evacuë ten huize van de familie Kampherbeek logeerde, dit werk aan de kinderen.

In de jaren 1969/1970 werd in het Nieuws- en Advertentieblad, "de Sluziger" van Boom Pers Meppel, dit gedicht met een uitvoerige beschrijving van de situatie in ons dorp in de eerste jaren van de 20e eeuw, gepubliceerd. Deze met oude foto's verlichtte artikelenreeks, het werk van S. Greveling en G. Kampherbeek, zullen we nu ook in grote lijnen volgen.

In de komende Kronieken zullen er steeds een paar letters van het ABC aan bod komen. In deze Kroniek beginnende met de letter A.

A is de Afslag, van visch allerlei
 B is het Bosch, maar van bomen is 't vrij
 C is de Christelijke school, pas nieuw gebouwd
 D is de Dijk, die men goed onderhoudt
 E is het Einde, waar 't plaveisel ook staakt
 F is de Fabriek, waar men borstelwerk maakt
 G is de Gereformeerde of Singelse kerk
 H is de Havendijk, met annex remmingswerk
 I is de Israëlitische school, een klein ding
 J is de Jongelingsvereniging
 K is de Kolk, die fameus diep moet zijn
 L is het Lageland, hetzij groot, hetzij klein
 M is de Molen, Eben Haëzer genoemd

N is de Nieuwe Sluis, om zijn oudheid beroemd
 O is de Ophaalbrug, die naar Hasselt toe leidt
 P is het Postkantoor, dat van brieven bevrijdt
 Q is een letter die ik maar open laat
 R is het Raadhuis met d'edelachtbare raad
 S is de Schans, voorheen het bolwerk
 T is de Toren, van de Grote kerk
 U is het Uurwerk, dat loopt naar eigen zin
 V is de Velde, met kooien er in
 W is de Wetering, bij 't Zieltje bekend
 X is in Zwartsluis net als Q onbekend
 IJ is de Ijsbaan, die ijsvermaken doet
 Z is de Zomerdijk, als wandelplaats zeer goed

A is de Afslag, van visch allerlei

Het is niet zo moeilijk een idee te krijgen van de plek waar de afslag gestaan heeft. Op de foto prijkt hij nog in volle glorie: een afdak op palen, vooraan de Havendijk. Ongeveer daar waar nu het Shell Servicestation van Marsman is. Frappant is, dat er weinig verschil bestaat in de vormgeving van beide bouwsels. De firmanten hebben om deze reden de naam "De Afslag" gekozen.

Regelmatig voeren vissers, soms van heel ver, naar Zwartsluis om hun veelal op de Zuiderzee, ook wel op het Zwartewater gevangen vis te verkopen. Ze meldden zich eerst bij de omroeper, die dan met de koperen bel van het Armhuis rond ging en luidkeels riep dat er verse vis was aangevoerd. Met emmers en dergelijke kwamen de mensen dan naar "De Diek". In geval van regen kon men schuilen onder het afdak, waar de afslager klaar stond. We noemen één naam: Johannes van de Wetering.

De vis werd vooraf gekeurd. Dan wees hij met een stokje naar een benneje (mandje) met vis en begon razend snel "af te mienen": 99-98-97-96-95 enz. Op het moment dat hij "mien" kon verwachten, telde hij langzamer. Wie het eerst dit woord riep was koper. Meestal kocht men voor eigen gebruik, maar ook wel om langs de huizen uit te venten. Platvis, spiering, garnalen, panharing en nog veel meer soorten vis werden er verhandeld. Soms was de aanvoer van panharing zo groot, dat de prijs sterk daalde. Sluzigers die zelf hun groente verbouwden kochten dan deze goedkope haring en begroeven die onder de koolplanten als mest.

"Riessies" bokking was ook een veel gevraagd artikel: 12 licht gerookte haringen met een twijgje rijshout door de koppen aan elkaar gebonden. Bij de aanleg van de tramlijn Zwolle-Blokzijl in 1914 moest de visafslag op deze plek verdwijnen. Wanneer er dan toch nog eens garnalen, spiering o.i.d. werden aangevoerd, spande men touwen tussen de drie poten van de seinmast (op de foto te zien), de afslager ging daar tussen staan met de mandjes vis. Geleidelijk bleven de vissers weg en zo verdween een interessant stukje folklore.

Wist u dat we.....

- graag de redactie van ons lijfblad Sluziger Kroniek uit willen (moeten!) breiden.
- zeer ingenomen zijn als we een bijdrage ontvangen van leden (of anderen) ter invulling van ons lijfblad.
- mensen zoeken die onderzoek willen doen naar b.v. scheepvaart/scheepswerven, sluizen, genealogie of andere onderwerpen die voor onze historie in aanmerking komen.
- interessante informatie hebben voor stamboomonderzoekers: een Excel-bestand geboortes Zwartsluis 1811-1912 op achternaam vader en moeder; lijsten van lidmaten Ned. Hervormde gemeente en scans van alle (!!) aktes uit de Burgerlijke Stand 1811-1960 (behoudens niet-openbaarheid).
- bezig zijn met het ontwikkelen van een website en daar mensen voor zoeken die daar invulling en onderhoud aan willen en kunnen geven.
- periodiek een inbrengochtend organiseren om historisch Sluziger foto's en documenten in ontvangst te mogen nemen.
- een zeer uitgebreid archief in de Toesebolte hebben, dat uiteraard toegankelijk is voor iedereen die daarin geïnteresseerd is, waaronder:
 - Een verzameling boeken over Zwartsluis e.o.
 - Het Voerman-fotoarchief, bestaande uit heel veel albums op straat, scholen op straat, scholen, bedrijven, verenigingen, personen, groepen, enz.
 - Het Beek-archief (Beek was voormalig onderwijzer en een groot verzamelaar van de geschiedenis van Zwartsluis e.o.); verzamelde fotokopieën, gebonden tot boeken.
 - Het Driessen-archief, bestaande uit 60 mappen foto's, documenten en krantenknipsels over de geschiedenis van Zwartsluis.
 - Dia's van Estié (ca.1958-1960) digitaal in het archief aanwezig zijn.
 - Een digitaal ansichtkaartenarchief (ca. 900 stuks) van Zwartsluis vanaf 1900. Ca. 90% is afkomstig van ansichtenverzamelaar Kees Westenberg.
 - Een digitaal ansichtkaartenarchief (ca. 350) van Belt-Schutsloot, afkomstig van Berend Iedema.
 - Een deel van het Greveling-archief in digitale vorm.
 - Een eigen krantenknipselarchief vanaf 1972. Enkele (veel) oudere kranten.
 - Zwartsluizer Reclameblad vanaf 1994.
 - Een uitgebreid eigen foto- en documentenarchief, afkomstig van particulieren en oud archief van de gemeente Zwartsluis, waarin stukken van 1920-1939.
- Binnenkort er een werkhoeft met computer in de Sluuspoort gerealiseerd zal zijn waar u in alle rust het volledige archief van de Historische vereniging kunt raadplegen.

De **Sluziger Kroniek** is het verenigingsorgaan van de **Historische Vereniging Zwartsluis**. Het verschijnt in de regel driemaal per jaar: in april, september en december. De redactie ontvangt graag kopij voor het blad van of via leden van de vereniging; in te zenden naar het correspondentieadres of het e-mailadres van de vereniging (zie onder).

**Historische
Vereniging.**
Zwartsluis

Bestuur van de vereniging: Jo Appelo-Slurink, *voorzitter*
Harm Pluim, *secretaris*
Martin Schuite, *penningmeester*
Thijs Oosterhof, *archivaris*
Jan Kats

Correspondentieadres: De Krabbescheer 1
8064 HL Zwartsluis
E-mail: h.pluim@swartsluys.nl
mobiel: 06-53300438

Adres archivaris: Kiekendiefstraat 89
8064 CL Zwartsluis
E-mail: archief-hvz@kpnmail.nl
Telefoon: 038-3868244

Redactie Sluziger Kroniek: Thijs Oosterhof
Jan Kootstra
Harm Pluim, *eindredacteur*

Website: www.historiezwartsluis.nl

Contributie: € 15,00 per jaar
€ 17,50 per jaar voor buitenleden

Bankrekening: IBAN: NL91 SNSB 0940 9022 06
BIC: SNSBNL2A SNS BANK NV
T.n.v. Penningmeester HV Zwartsluis

De penningmeester verzoekt u bij het overmaken van de contributie ook uw adresgegevens te vermelden.

Verantwoordelijkheid Kroniek

Aan de artikelen en rubrieken wordt de grootst mogelijke zorg besteed. Door de redactie wordt geen enkele aansprakelijkheid aanvaard omtrent onjuistheden en/of fouten in door derden aangeleverde artikelen. Zij behoudt zich het recht voor artikelen zonder opgave van reden in te korten of tekstuele wijzigingen aan te brengen.

Het overnemen van welk deel ook van de inhoud van de Kroniek of van foto's is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie.

